

ტერორიზმის პოლიტიკურ-ფსიქოლოგიური განხილვა

ტერორიზმი ახალი მსოფლიო წესრიგის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი გამოწვევაა და თავისი ფსიქოლოგიურ-პოლიტიკური მახასიათებლებიდან, შინაარსიდან და შედეგებიდან გამომდინარე პოლიტიკური ძალადობის გამოვლენის ყველაზე მწვავე ფორმაა. მსოფლიოში 600-ზე მეტი ტერორისტული დაჯგუფება არსებობს. როგორც წესი, ისინი მცირერიცხოვანნი და მჭიდროდ შეკრულნი არიან. წევრების რაოდენობა 100-ზე მეტს იშვიათად სცილდება და უფრო ხშირად კი რამდენიმე ათეულზე ნაკლებს ითვლის. მიუხედავად მისი აქტუალურობისა, ტერორიზმი მაინც ბუნდოვან ცნებად რჩება.

ტერორისტული აქტები დიდ ემოციას იწვევენ, როგორც მის მსხვერპლში, ასევე უშუალო მომწყობშიც. მეცნიერები ვერ თანხმდებიან ერთიან განმარტებაზე. გამონათქვამი – „ის, ვინც ერთი ადამიანისათვის ტერორისტია, სხვისთვის არის თავისუფლებისათვის მეზობლი“, დღესაც აქტუალურია. გთავაზობთ ტერორიზმის რამდენიმე განმარტებას:

თავად ტერორიზმის ლათინური ძირი არის – „ტერრორემ“ და სიტყვასიტყვით ითარგმნება როგორც „საშინელება“. ლარუსის ფრანგული ენციკლოპედია აღნიშნულ ტერმინს შემდეგნაირად განმარტავს: „ტერორი – ძალადობა და დანაშაულობანი, რომელთაც სისტემატიურად ახორციელებენ იმ მიზნით, რომ ინდივიდუალთა ჯგუფები შიშში იყოს დაიყოს“ [1].

იგივე სიტყვის შესახებ ოქსფორდის ლექსიკონში ნათქვამია: „ტერორი – საფრანგეთის რევოლუციის პერიოდი (და ანალოგიური პერიოდები, რომლებიც რევოლუციონერთა სისხლიანი ექცეუბით ხასიათდება)“ [2].

ბოლო რამდენიმე ათწლეულის მანძილზე განმტკიცდა ტენდენცია, რომ ტერორიზმის ნეგატიურ შეფერილობას ჩახლართული სემანტიკური ნილაბი ააფარონ და ცდილობენ ქვემოთ ჩამოთვლილთაგან დაიმკვიდრონ ერთ-ერთი იმიჯი:

• თავისუფლება და განთავისუფლება (მაგალითად, „ეროვნულ-განმათავისუფლებელი ფრონტი“, „პალესტინის განთავისუფლების სახალხო ფრონტი“, „თავისუფლება ბასკეთისთვის“);

• არმია და სხვა ორგანიზებული სამხედრო სტრუქტურა (მაგალითად, „ეროვნული სამხედრო ორგანიზაცია“, „სახალხო განმათავისუფლებელი არმია“, „განმათავისუფლებელი არმიის მეხუთე ბატალიონი“);

• უშუალოდ თავდაცვის მიზნით შექმნილი მოძრაობები (მაგალითად, „აფრიკანერთა წინააღმდეგობის მოძრაობა“, „შანკილის თავდაცვის გაერთიანება“, „თავისუფალი ხალხის თავდაცვის ორგანიზაცია“, „ებრაელთა თავდაცვის ორგანიზაცია“);

• სამართლიანი შურისძიება („დედამინის ჩაგრულთა ორგანიზაცია“, „სომეხთა გენოციდისთვის შურისმძიებელი კომანდოები“, „პალესტინის რევანშის ორგანიზაცია“).

ეს იმიჯიც გარკვეულწილად მუშაობს, განსაკუთრებით არაბულ სამყაროში, სადაც ისლამური ფუნდამენტალიზმი აღიარებულია, მაგალითად, სუდანში. საუდის არაბეთის მდგომარეობა ამბივალენტურია, ის უფრო ხის ისლამურ ფუნდამენტალიზმს და ამავდროულად ამაცობს თავისი როლით, როგორც ისლამის დაბადების ადგილისა და რწმენის დამცველი. იქაც კი, სადაც ხელისუფლება ავინროებს ისლამისტურ დაჯგუფებებს, ბევრი ადამიანი საიდუმლოდ კეთილგანწყობილია მათ მიმართ. პალესტინაში კეთილგანწყობა ისეთი დაჯგუფებების მიმართ, როგორიცაა ჰამასი და ჰეზბოლა, დიდია და ფაქტობრივად, აშკარაც.

სწორედ ამ მიზეზთა გამო ხდება სულ უფრო რთული ტერორიზმის ერთგვაროვანი უნივერსალური დეფინიციის შექმნა და ეს არც არის გასაკვირი, რადგანაც ამ სიტყვის მნიშვნელობა და გამოყენება დროთა განმავლობაში იცვლებოდა კონკრეტული ეპოქის პოლიტიკური ტერმინოლოგიისა და დისკუსიის მიხედვით. მაგრამ ნებისმიერ შემთხვევაში თავად პოლიტოლოგები თანხმდებიან იმაზე, რომ „ტერორიზმი“ ცალსახად ნეგატიური ტერმინია, რომელსაც უარყოფითი კონოტაციები გააჩნია. ამიტომაცაა, რომ ტერორისტი ყოველთვის უარყოფს თავის ტერორისტობას.

ამრიგად, ტერორიზმი შეიძლება განისაზღვროს როგორც პოლიტიკური ცვლილების მიზნით და ძალადობის ან ძალადობის მუქარის საშუალებით შიშის მიზანმიმართული შექმნა და გამოყენება.

ნებისმიერი ტერორისტული აქტი შეიცავს ძალადობას ან ძა-

ლადობის მუქარას და მისი მიზანი და მოტივი ყოველთვის პოლიტიკურია. ამიტომაც ტერორისტები, მართალია, კრიმინალები არიან, მაგრამ განსხვავდებიან ჩვეულებრივი კრიმინალებისა და რევოლუციონერებისაგან. ყველა ტერორისტი კრიმინალია, მაგრამ ყველა კრიმინალი ტერორისტი არაა. მკვლელობა, მოტაცება, ბანკების გაქურდვა და თვითმფრინავების გატაცება – ტერორისტული აქტებია, თუ მათი მოტივი პოლიტიკურია. დროდადრო ტერორისტები თანამშრომლობენ კრიმინალებთან ან კრიმინალები იყენებენ მათ ტაქტიკას, მაგრამ ასეთი შემთხვევები შედარებით იშვიათია და, როგორც წესი, ნარკოტერორისტების სახელთანაა დაკავშირებული. შეიარაღებული აჯანყებები ისეთ ქვეყნებში, როგორცაა კოლუმბია და პერუ, ასოცირებულია ძალაუფლების მქონე ნარკობარონებთან. ორივე მათგანი ცდილობს ძირი გამოუთხაროს ლეგიტიმურ პოლიტიკურ ხელისუფლებას და დაამარცხოს (ან გადაიბიროს) მთავრობის შეიარაღებული ძალები.

ტერორიზმი მკვეთრად განსხვავდება ძალადობის სხვა სახეობებისაგან. მისი მიზანი მჭიდროდ დაკავშირებული, ეთნიკურად და პოლიტიკურად ჰომოგენური, მცირე დაჯგუფებების მემშვეობით ქაოსისა და დაბნეულობის კლიმატის შექმნაა იმ რწმენით, რომ პოლიტიკური არასტაბილურობა დააჩქარებს ხელისუფლების დაცემას.

ტერორიზმი განსხვავდება მასობრივი მკვლელობისგან და გენოციდისგან იმით, რომ ეს უკანასკნელნი გულისხმობს მთელი ჯგუფის დახოცვას, მაშინ როცა ტერორიზმი გულისხმობს მხოლოდ მცირე რაოდენობის მსხვერპლს, რათა გავლენა იქონიოს უფრო ფართო მასებზე.

ტერორიზმის ცნობილი ექსპერტის, ბრაინ ჯენკინსის აზრით: „ტერორიზმი სხვა სახის ძალადობისაგან განსხვავდება შემდეგით: ტერორიზმი მოიცავს ქმედებებს, რომლებიც ხორციელდება დრამატულად, რათა მოიზიდოს ფართო პუბლიკა და შექმნას განგაშის, შიშის ატმოსფერო, რაც სცილდება უშუალო მსხვერპლს. მართლაც, ტერორისტებისთვის, რომელთა მიზანია მათი ძალადობა ნახოს ხალხმა, მსხვერპლთა იდენტობა არის მეორეხარისხოვანი და შეუსაბამო. ეს განსხვავება უშუალო მსხვერპლსა და სამიზნე საზოგადოებას შორის არის ტერორიზმის დამახასიათებელი ნიშანი და გამოარჩევს მას შეიარაღებული კონფლიქტის სხვა ფორმებისგან. ტერორიზმი არის თეატრი“ [3].

ფაქტია, რომ ტერორიზმის რამდენიმე ფორმა არსებობს. ზოგი

მეცნიერი ტერორისტულ მოქმედებებს იმის მიხედვით ახარისხებს, არის თუ არა იგი რომელიმე მთავრობის მიერ დაფინანსებული ან განხორციელებული ან რამდენ ქვეყანას მოიცავს იგი. სახელმწიფო ტერორიზმი არსებობს მაშინ, როცა ხელისუფლება მისივე ქვეყნის მოქალაქეებზე ახროციელებს ტერორისტულ აქტებს, როგორც ეს ჰიტლერის დროს გერმანიაში ხდებოდა. საერთაშორისო ტერორიზმს უწოდებენ მოვლენას, როცა რომელიმე ქვეყნის ხელისუფლება შეიფარებს საერთაშორისო ტერორისტებს (როგორც ავღანეთის თალიბების მთავრობა მოიქცა ოსამა ბინ ლადენტან და ორგანიზაცია ალ ქაიდასთან მიმართებაში), აფინანსებს საერთაშორისო ტერორისტულ ოპერაციებს ან რაიმე სხვა გზით უჭერს მხარს საერთაშორისო ტერორიზმს. „ცივი ომის“ დროს შეერთებული შტატები ხშირად ადანაშაულებდა საბჭოთა კავშირს მსოფლიოს სხვადასხვა მხარეებში არსებული ანტიამერიკული ტერორისტული დაჯგუფებების დაფინანსებასა და იარღით დახმარებაში. საბჭოთა კავშირი ამ ბრალდებას პასუხობდა, რომ შეერთებული შტატების მთავრობაც მიმართავდა მსგავს მეთოდებს, როცა ეს ამერიკის ინტერესებში შედიოდა.

საშინაო ტერორიზმი ერთი ქვეყნის ფარგლებში ხორციელდება ტერორისტების მიერ, რომლებსაც მთავრობასთან არავითარი კავშირი არა აქვთ. ჩვეულებრივ, საშინაო ტერორიზმის მიზანი მოსახლეობაში შიშისა და უთანხმოების გამოწვევა და არსებული პოლიტიკური ინსტიტუტების დისკრედიტაციაა.

ტრანსნაციონალური ტერორიზმი მაშინ ჩნდება, როცა სხვადასხვა ქვეყნის ტერორისტული დაჯგუფებები, რომლებსაც არც ერთი მთავრობა არ აფინანსებს, ერთმანეთთან ინყებენ თანამშრომლობას, ან ასეთი დაჯგუფებების ტერორისტული ოპერაციები ერთი სახელმწიფოს საზღვრებს სცილდება. ასევე არსებობს ანტისახელმწიფოებრივი ტერორიზმი – ტერორისტული აქტები, რომლებიც არ არის რომელიმე მთავრობის მიერ დაფინანსებული ან განხორციელებული, იგი თავის მხრივ, შეიძლება ორ სახეობად დავეყოთ: დაჯგუფებები, რომლებიც საკუთარ სამშობლოზე პოლიტიკური კონტროლის დაბრუნებას ცდილობენ, როგორც ბასკები ესპანეთში, ირლანდიელი კათოლიკები ჩრდილოეთ ირლანდიაში, თამილები შრილანკაზე, სიქები ინდოეთში და ჩეჩნები რუსეთში. ისინი ნაციონალისტურ-სეპარატისტულ ტერორიზმს ახორციელებენ. ამ ტიპის ტერორიზმი, როგორც წესი, რომელიმე ერთი ქვეყნის საზღვრებს არ სცილდება, თუმცა ხშირად ხდება ისე, რომ ტე-

რორისტები სხვა რადიკალური დაჯგუფებებისაგან, უცხოელი კერძო დონორებისაგან ან სხვა ქვეყნების მთავრობისგანაც კი იღებენ ფულს, იარაღსა და სხვა სახის დახმარებას. ხოლო ის დაჯგუფებები, რომლებიც საზოგადოების დესტაბილიზაციას რაიმე აბსტრაქტული რწმენის საფუძველზე ცდილობენ, იდეოლოგიურ ტერორიზმს ახორციელებენ. იდეოლოგია შეიძლება მარქსიზმის, ისლამის, ფაშიზმისა ან ანარქიზმის რომელიმე განშტოებას ნარმოადგენდეს. მაგალითად შეგვიძლია მოვიყვანოთ „ნითელი არმიის ფრაქცია“ გერმანიაში, „ნითელი ბრიგადები“ იტალიაში, „ნათელი ბილიკი“ პერუში, „ისლამური ჯიჰადი“ ეგვიპტეში, ოსამა ბინლადენის „ალ ქაიდა“ და ასევე, რამდენიმე უკიდურესი მემარჯვენე დაჯგუფება შეერთებულ შტატებში. ხშირად ასეთ დაჯგუფებებსაც აქვთ საერთაშორისო კავშირები.

გარკვეულ შემთხვევებში ტერორიზმი შეიძლება ერთდროულად ნაციონალისტურ-სეპარატისტულიც იყოს და იდეოლოგიურიც. ამის მაგალითია ჰამასი (ისლამური წინააღმდეგობის მოძრაობა), რომელიც ისრაელის განადგურებასა და მის ადგილას რადიკალური ისლამური ქვეყნის შექმნას ცდილობს, თუმცა, ამავდროულად, მისი მოტივაცია იდეოლოგიურიცაა, კერძოდ, იგი ისლამური ფუნდამენტალიზმის ერთ-ერთ განშტოებას ეყრდნობა, რომელიც მომხრეებს მოუწოდებს ექსტრემიზმისა და ჯიჰადისკენ. ჰამასის მაგალითი ნათლად გვიჩვენებს, რომ ტერორიზმის განმარტება შედარებით უფრო ადვილია, ვიდრე მისი კლასიფიკაცია, რადგან ზოგი ტერორისტი ერთდროულად რამდენიმე კატეგორიას მიეკუთვნება.

ანალიტიკოსები ფსიქოლოგიური მოდელების გამოყენებით ცდილობენ გაერკვნენ ტერორისტთა ქმედებებში და ტრადიციულად იღებენ სხვადასხვა ფსიქოანალიტიკურ თეორიებს. ასეთებია მაგალითად: ფრუსტრაცია – აგრესიის თეორია, ნარცისიზმის თეორია და სხვა. ყველა ეს მიდგომა საკმაოდ დისპოზიციონალურია თავისი ხასიათით.

ფრუსტრაცია – აგრესიის თეორია. ეს თეორია თავდაპირველად 30-იანი წლების მიწურულს განავითარეს ჯონ დოლარდმა და მისმა კოლეგებმა წიგნში „ფრუსტრაცია და აგრესია“. ეს მიდგომა არის მარტივი და პირდაპირი. ფრუსტრაციის თეორიის მიხედვით აგრესია ჩნდება მაშინ როდესაც ინდივიდის მიზნები არის ფრუსტრირებული და დაბლოკილი.

დოლარდი მიიჩნევს, რომ ფრუსტრაცია ყოველთვის წინ უძ-

ღვის აგრესიას და აგრესია ყოველთვის არის ფრუსტრაციის შედეგი. ტერორიზმთან მიმართებაში, ტერორისტული აქტი არის „გადაადგილების/გადანაცვლების“ ფორმა, არგუმენტი, რომელიც ატარებს ფროიდისეულ ან ფსიქოანალიტიკურ ფესვებს. ამ თეორიის მიხედვით ტერორიზმი არის სხვა ობიექტისაკენ გადანაცვლებული აგრესია. ტერორისტების პათოლოგიურ მახასიათებლებს, რომლებიც წარმოშობილია მათი პიროვნული ფრუსტრაციიდან მათი საკუთარი ცხოვრებით, მიყავთ ისინი იქამდე, რომ ისინი ახორციელებენ ექსტრემისტულ ძალადობას სხვათა მიმართ [4].

1981 წელს დასავლეთ გერმანიაში ჩატარებული კვლევების შედეგად დადგინდა, რომ ტერორისტების უმრავლესობას მათ ადრეულ ცხოვრებისეულ ეტაპზე შეხვდათ გარკვეული პიროვნული სიძნელეები. კვლევის მიხედვით, დაახლოებით ერთ მეოთხედს ბავშვობაში დაღუპული ჰყავდა მშობელი. დამაჯერებელი იქნება იმის დაშვება, რომ მშობლის დაკარგვა იწვევს აღშფოთებას, გულისწყრომას ან შეუსაბამობის განცდას, რასაც ჭირდება რაიმე სახის გამოსავალი. რამდენადაც ბავშვების უმეტესობას ჰყავს ორივე მშობელი, ერთი მშობლის ყოლა შეიძლება გახდეს მიზეზი რის შედეგადაც ვითარდება ფრუსტრაცია გარესამყაროს მიმართ.

ნარცისიზმი – აგრესიის თეორია. ტერმინი ნარცისიზმი (გერმ. არზისსმუს) – ეგოიზმის, მედიდურობისა და პატივმოყვარეობის პიროვნული თვისება ფროიდმა შექმნა ნარცისის მიხედვით. ბერძნულ მითოლოგიაში, ნარცისი იყო პათოლოგიურად ეგოცენტრული ახალგაზრდა კაცი, რომელსაც თავისი ანარეკლი შეუყვარდა. ფროიდს სჯეროდა, რომ ნარცისიზმი დაბადებიდან ყოველი ჩვენგანის მნიშვნელოვანი ნაწილია. ფსიქოლოგ ენდრიუ მორისონის მტკიცებით, კი ჯანმრთელი ნარცისიზმის ზომიერი რაოდენობა ინდივიდის მოთხოვნებს საშუალებას აძლევს დაბალანსდეს სხვებთან ურთიერთობაში.

ჯონ კრეიტონი მიიჩნევს, რომ ნარცისიზმის უკიდურესი ფორმებით შეიძლება ავხსნათ ტერორისტული აქტივობები. ნარცისისტი ღრმად და რწმუნებული სამყაროში საკუთარ მნიშვნელობაზე, თუმცა, ძალიან ხშირად ასეთი ადამიანების განდიდებულ თვითწარმოდგენას არ იზიარებენ სხვები. თეორიის მიხედვით, ამან შესაძლოა წარმოშვას ნარცისისტული მძვინვარება და აგრესია [5].

კვლევების შედეგად ნარცისისტური მძვინვარების თეორიის მხარდამჭერებმა აღმოაჩინეს, რომ ტერორისტთა უმეტესობამ განიცადა ძირითადი რეგრესი პირად ცხოვრებაში. ანალიტიკოსები

მიდიან დასკვნამდე, რომ ტერორიზმი არის გაბრაზების და თვით-შეფასების დაზიანების შედეგი, რასაც ხელს უწყობს წარუმატებლობა.

ოიდიპოს კომპლექსი. ფროიდი მიიჩნევდა, რომ ადამიანებს აქვთ სხვადასხვა მოტივები, რომლებსაც ხშირ შემთხვევაში თვითონაც ვერ აანალიზებენ. ხშირად ხდება ამ სურვილების ჩახშობა/შეკავება, რადგან ისინი არის სოციალურად მიუღებელი. ერთ-ერთი არის ოიდიპოს კომპლექსი, ფსიქოსექსუალური განვითარების ეტაპი, რომელსაც გამოყოფს ფროიდი ბავშვობის პერიოდში და რომლის დროსაც ბავშვი მამას განიხილავს მტრად დედის სიყვარულში.

კლეინი, ჯეკელი და კელენი ტერორისტთა ფსიქოლოგიის ანალიზში ვარაუდობენ, რომ მამის გაცნობიერებულ ან გაუცნობიერებელ სიძულვილს მიჰყავს ადამიანი იქამდე, რომ იგი ჯანყდება ავტორიტეტის ანუ „მამის სახის“ წინააღმდეგ და საბოლოოდ მისი ძალადობამდე. ტერორიზმისკენ შებრუნება კი ხდება ნაკლებად გაცნობიერებულად, პირადი ბრძოლის/დაძაბულობის საჯარო ცხოვრებაში ექსტერნალიზაციის შედეგად [6].

ფროიდის სხვა მიმდევრებმა, მაგ ერიკ ერიკსონმა და ჯინ კნუტსონმა განავითარეს „ნეგატიური იდენტობის“ თეორია, რომელშიც მოუგვარებელი პიროვნული დაძაბულობის და მარცხის ინტეგრირება პიროვნებაში იწვევს ღრმა ფსიქოლოგიურ სიძნელეებს ცხოვრების შემდგომ ეტაპებზე. ნეგატიური იდენტობა გულისხმობს იმ როლის შურისმაძიებლურ უარყოფას, რომელიც მიიჩნევა სასურველად და შესაბამისად ამ ინდივიდის ოჯახის და საზოგადოების მიერ [7].

ტერორისტული აქტივობების ახსნასთან მიმართებაში ზემოთჩამოთვლილ თეორიებთან დაკავშირებით არსებობს გარკვეული პრობლემები. ტერორიზმის ფსიქოლოგიის ამხსნელი ფსიქოანალიტიკური და პიროვნებაზე დაფუძნებული მიდგომების ფასეულობა კითხვის ნიშნის ქვეშ დადგა. ერთ-ერთი საკითხი ეხება საექვო „ნახტომს“, რომელიც უნდა გაკეთდეს, როდესაც ცალკეული ინდივიდების ანალიზიდან გადავდივართ ჯგუფის დონეზე. მეორე საკითხი კი ეხება იმ ფაქტს, რომ ბევრი ფსიქოლოგის მიერ ისინი უკვე აღარ მიიჩნევა სანდოდ.

პირველი პრობლემა ეხება ფსიქოლოგიურ რედუქციონიზმს, რომელმაც თავი იჩინა ისეთ ნაშრომში, როგორიცაა ჯეიმს დევიდ ბარბერის ნაშრომი: ცდუნება იმისა, რომ დავიყვანოთ კომპლექსუ-

რი სოციალური და პოლიტიკური ფენომენი გამარტივებულ ფსიქოლოგიურ ფორმულამდე. ამ თეორიების მომხრეები შეიძლება თვითონ აღმოჩნდნენ აკადემიური მსხვერპლნი იმისა, რასაც ატრიბუციის თეორიის მომხრეები უწოდებენ ატრიბუციის ფუნდამენტალურ შეცდომას. ეს არის ტენდენცია, რომელიც გულისხმობს ზედმეტად შეფასებას იმისა, რომ სხვისი ქცევა – ამ შემთხვევაში ტერორისტის – განპირობებულია მისი დისპოზიციური ფაქტორებით უფრო მეტად, ვიდრე მის წინაშე არსებული ვითარებით.

ყველა ამ თეორიისათვის საერთო მეორე პრობლემა მდგომარეობს იმაში, რომ ყველა თეორია მიიჩნევს, რომ ტერორისტები არიან ასე თუ ისე მაინც ფსიქიკურად „არანორმალურები“. ამ თეორიების მიხედვით „არანორმალური ქმედებები“ აუცილებლად „არანორმალური ინდივიდების“ მიერ უნდა იყოს ჩადენილი. ჰორგანი და სხვები მტკიცედ უარყოფენ ფსიქიკური აშლილობის მიდგომას. მოპოვებული მასალები იძლევა იმის მტკიცების საშუალებას, რომ ტერორისტთა უმეტესობა ფსიქოლოგიურად ნორმალურია. ჯონ ჰორგანის მიხედვით, მაშინ როცა ფსიქოანალიტიკური მიდგომები ერთნაირად მიუთითებენ ფსიქოპათიის როლზე ტერორისტის პიროვნების ფორმირებაში, „ძალიან ცოტაა დამატკიცებელი საბუთი იმისა, რომ ფსიქოპათია არის ტერორისტული ორგანიზაციების ფსიქოლოგიის ელემენტი“.

ჰორგანის მიხედვით „საცოდავია“ იმათი მეთოდოლოგიური მიდგომები, ვინც ამტკიცებს რომ გამოავლინა/აღმოაჩინა ასეთი ცალკეული პიროვნება. კვლევათა უმეტესობამ აჩვენა, რომ რეალურად ტერორისტებს არ ახასიათებთ რაღაც განსაკუთრებული მახასიათებელი თვისებები, რომლებიც გამოარჩევს მათ „ჩვეულებრივი“ ადამიანებისაგან.

იგივე ავტორი ტერორისტების „შინაგან საზღვრებზე“ საუბრობს. 2009 წელს გამოსული წიგნისთვის, დოქტორმა ჰორგანმა 29 ყოფილი ტერორისტის მონაყოლი შეაგროვა, რომელთაგან უმეტესობა ისეთი დაჯგუფებების დეზერტირი იყო, როგორიცაა „ირლანდიური რესპუბლიკური არმია“ და „ალ ქაიდა“. მისი აღმოჩენით, ტერორისტებს მთელი არსებით უნდა სწამდეთ, რომ მტრის წინააღმდეგ განხორციელებული ძალადობა არ არის ამორალური. მათაც აქვთ შინაგანი საზღვრები, რომლებსაც მანამ არ აცნობიერებენ, სანამ დაჯგუფებაში სრულფასოვან წევრად არ იქცევიან.

ზოგიერთ ტერორისტს, რომლისთვისაც შვებულებაში მყოფი

ჯარისკაცის მკვლელობა მისაღებია, ზიზლს ჰგვრის ცხოველის მკვლელობა. ზოგიერთი მათგანი ადამინების მხოლოდ შეზღუდული რაოდენობით მკვლელობას ამართლებს.

პიროვნული ნიშნების აკვიატება ნაკლებ მნიშვნელოვნად ნარმოაჩენს იმას, რაც არის ალბათ ყველაზე ძლიერი ტერორისტული მოტივაცია: იდეოლოგია. ყველა ტერორისტი ერთნაირად იზიარებს რალაც გარკვეული პოლიტიკური მიზნის ერთგულებას, იქნება ეს რელიგიური, ნაციონალისტური, თუ ეკონომიკური ბუნების. ცალკეული ტერორისტის რწმენები შეიძლება გაცილებით მნიშვნელოვანი აღმოჩნდეს, ვიდრე კვლევა ცალკეული ტერორისტის პიროვნული მახასიათებლებისა.

არსებობს დამამტკიცებელი საბუთები იმისა, რომ ბევრი ტერორისტი გრძნობს, რომ მას ტერორისტული ქმედების გარდა სხვა არჩევანი აღარ აქვს, თავს გრძნობს მახეში, იმ სიტუაციის გამო, რომლის წინაშეც დგას და საკუთარი მიზნების მისაღწევად მიმართავს პოლიტიკურ ძალადობას.

ტერორისტებთან ინტერვიუების შედეგად ტეილორმა და ქუაილმა აღმოაჩინეს, რომ მათ ყველას საერთო ჰქონდათ ის, რომ განიხილავდნენ თავიანთ ქმედებებს, როგორც თავდაცვას მტრის წინააღმდეგ, ასევე ყველა ერთმანეთის მსგავსად ფიქრობდა, რომ ძალადობა არის გარეგან საფრთხეზე „გარდაუვალი პასუხი“.

ერვინ სტაუბმა, მასაჩუსეტის უნივერსიტეტის ფსიქოლოგიის ფაკულტეტის გადამდგარმა პროფესორმა ტერორისტები სამ ტიპად დაყო. „იდეალისტები“ იგივეებიან ზოგიერთი დაჯგუფების ტანჯულებად; „რესპოდენტები“ თავიანთი საკუთარი დაჯგუფების გამოცდილებაზე რეაგირებენ (ალბათ, ისინი ლტოლვილთა ბანაკებში გაიზარდნენ ან ნათესავთა მკვლელობის მომენტი დაინახეს; ან, შესაძლოა, ფარული ტრავმა აქვთ გადატანილი, მაგალითად, ბავშვობაში მათზე განხორციელებული ძალადობა). და ბოლოს, „დაკარგული სულები“ – მიტოვებულები, იზოლირებულები და, ალბათ, განდევნილები – მათ ცხოვრების აზრი რადიკალურ დაჯგუფებაში იპოვეს.

ჯორჯ ვაშინგტონის სახელობის უნივერსიტეტის პოლიტიკური ფსიქოლოგიისა და საერთაშორისო საქმეთა პროფესორის ჯეროლდ პოსტის აზრით, ექსტრემისტთა რწმენა „თაობიდან თაობას გადაეცემა“, რაც ცხოვრების ადრეული ასაკიდან იწყება; ტერორისტებს აქვთ მსხვერპლშენიროვისა და გაუცხოების ძლიერი შეგრძნება და იმის რწმენა, რომ „უფრო მაღალი მორალის“ მისაღწე-

ვად მტერი მორალურ პრინციპებს არღვევს და ამას ამართლებს კიდევ; აქვთ იმის რწმენა, რომ ტერორისტთა ეთნიკური, რელიგიური და ეროვნული დაჯგუფება განსაკუთრებულია და ის გაქრობის პირასაა და პოლიტიკური ძალაუფლება აკლიათ იმისთვის, რომ ცვლილებას ძალადობის გარეშე მიაღწიონ. დოქტორ პოსტის თქმით, დაკარგული სულები „მზად არიან, ნაკუნებად იქცნენ“ თავიანთი ლიდერებისთვის [8].

არსებობს სიტუაციური ფაქტორების გრძელი სია, რომლებიც მიიჩნევა ტერორიზმის „ძირითად მიზეზებად“:

- დემოკრატიის, სამოქალაქო თავისუფლების, კანონის უზენაესობის სიმცირე;
- სუსტი ან არშემდგარი სახელმწიფო;
- სწრაფი მოდერნიზაცია;
- სეკულარული ან რელიგიური ბუნების ექსტრემისტული იდეოლოგიები;
- პოლიტიკური ძალადობის, სამოქალაქო ომების, რევოლუციების, დიქტატურის ან ოკუპაციის ისტორიული წარსული;
- ძალაუფლების/ძალის ჰეგემონობა და უთანასწორობა;
- არალეგიტიმური ან კორუფციული მთავრობები;
- არალეგიტიმური მთავრობების მხარდამჭერი ძლიერი საგარეო ფაქტორი;
- რეპრესია გარე ოკუპაციის ან კოლონიური ძალის მიერ;
- დისკრიმინაციის გამოცდილება რელიგიური ან ეთნიკური წარმომავლობის საფუძველზე;
- სახელმწიფოს მარცხი ან არ მონდომება მოახდინოს დისიდენტური ჯგუფების ან დამწყები სოციალური კლასების ინტეგრირება;
- სოციალური უსამართლობის გამოცდილება;
- ქარიზმატული იდეოლოგიური ლიდერების არსებობა.

რასაკვირველია, ამ ფაქტორთაგან ზოგიერთი უფრო დიდ გავლენას ახდენს, ვიდრე სხვები.

მოსაზრებებმა არსებული დისპოზიციონისტური თეორიების სისუსტის შესახებ და ერთნაირად მარტივი სიტუაციონისტური არგუმენტების პრობლემებმა უბიძგა ჯონ ჰორგანს განევითარებინა მიდგომა, რომელიც ცნობს ორივე ბანაკის წვლილს და რომელსაც ეწოდება პროცესის მოდელი – როცცესს ოდელ. ჰორგანი მი-

იჩნევს, რომ უნდა გავიაზროთ ორივე: სიტუაციები, რომლებიც წარმოადგენს ძირითად წინაპირობას ტერორიზმისთვის და ასევე დისპოზიციები, რაც ცალკეულ ადამიანს ხდის მგრძობიარეს რეაგირება მოახდინოს ამ სიტუაციაზე და შეუერთდეს ტერორისტულ დაჯგუფებას.

ჰორგანისთვის ზემოთჩამოთვლილი სიტუაციური ძალები არის უბრალო წინაპირობები ტერორისტული ქმედებების წარმოშობისთვის. სხვა სიტყვებით, ისინი არის საჭირო, მაგრამ არასაკმარისი, იმისთვის რომ გამოვლინდეს ტერორიზმი. იმისთვის რომ ეს მოხდეს, ეს ფაქტორები ურთიერთქმედებაში უნდა მოვიდეს იმ კონკრეტულ დისპოზიციებთან, რომლებიც უკვე წარმოდგენილია ინდივიდში. ის მიუთითებს: „შეცდომა იქნება გამაერთიანებელი კატალიზატორი მოვლენების არსებობის იდენტიფიცირება, როგორც არაორაზროვანი „პუსკ ფაქტორებისა“. უფრო სასარგებლო იქნება ვცადოთ იმის გაგება, თუ როგორ და რატომ ექცევა ცალკეული ადამიანი ინდივიდუალურად გავლენის ქვეშ“ [9].

ჰორგანი აღიარებს რომ არ გვაქვს საკმარისი გამოკვლევები ტერორისტთა გაერთიანების პროცესის ზოგ ასპექტზე, მაგრამ მიუხედავად ამისა, ის მიიჩნევს, რომ ტერორისტად ჩამოყალიბების/გადაქცევის პროცესი არის ტიპიურად მზარდი პროცესი – მოიცავს პატარა ნაბიჯების სერიებს – და ფაქტორთა რაოდენობა კრიტიკული შეიძლება იყოს ამ პროცესში. ასეთი ფაქტორებია:

1. ინდივიდის მგრძობიარობა იმ პოზიტიური ჯილდოებისადმი, რომელიც მოაქვს ტერორისტული დაჯგუფების წევრობას (მაგ: ჰამასის წევრობა არის სოციალურად პრესტიჟული);

2. ასეთი ტიპის ჯგუფის წევრობა უზრუნველყოფს საზოგადოების მორალურ მხარდაჭერას და იდეოლოგიურ სოლიდარობას მსგავსად მოაზროვნე /განწყობილ ადამიანებთან.

3. ისეთი „როლური მოდელების“ პატივისცემამ, როგორიცაა აბდულა აზამი ან ოსამა ბინ ლადენი, შეიძლება უბიძგოს ისლამურ რადიკალებს ტერორისტულ ქმედებებში მონაწილეობის მიღებისაკენ;

4. საზოგადოების მხრიდან სოციალურმა ზენოლამ, პოზიტიურმა ვალდებულებებმაც კი, შეიძლება ითამაშოს გარკვეული როლი; კერძოდ ცოლის ან ქმრის მხრიდან მონონებამაც კი შეიძლება მნიშვნელოვანი გავლენა იქონიოს.

ძნელია იმის განსაზღვრა, თუ რის შედეგად ხდება კონკრეტული ადამიანი უფრო მგრძობიარე ვიდრე სხვები, აღნიშნავს ჰორ-

განი, მაგრამ ინდივიდის რწმენები, სოციალიზაცია, ცხოვრებისეული გამოცდილება, ცხოვრებით უკმაყოფილების გრძნობა და ალტერნატივების წარმოდგენის უნარი, ყველაფერი ეს შესაძლოა თამაშობს გარკვეულ როლს.

დღესდღეობით ზოგადად მიიჩნევა, რომ ტერორისტები არიან უფრო ფსიქოლოგიურად ნორმალური ინდივიდები, ვიდრე – ფსიქოპათები. უფრო მეტიც, ტერორიზმის კვლევებში ფსიქონალიტიკური მიდგომების მნიშვნელობა წარმოადგენს ანაქრონიზმს თანამედროვე სოციალურ მეცნიერებაში.

არსებობს მნიშვნელოვანი მტკიცებულებები იმისა, რომ საერთაშორისო ტერორისტების უმეტესობა ფსიქიკურად ჯანსაღია. მართა კრენშოუმ თავისი კვლევებიდან გამოიტანა დასკვნა, რომ „ტერორისტების გამორჩეული მახასიათებელი მათი ნორმალურობაა“ [10]. ამ მოსაზრებას იზიარებენ სხვა ფსიქოლოგებიც. მაგალითად, კრისტიან მაკკოულიმ და მ. ი. სიგალმა თავის ნაშრომში, რომელიც ეხებოდა ტერორისტული ჯგუფების სოციალურ ფსიქოლოგიას, დაასკვნეს, რომ „საუკეთესო დოკუმენტური განზოგადება არის უარყოფითი; ტერორისტები არ ავლენენ ფსიქოპათოლოგიის გამოკვეთილ ნიშნებს“. ასევე ჰესკინმა IRA-ს წევრებს შორის ვერ აღმოაჩინა ემოციურად შეშლილი პირები. ნათელია, რომ ტერორისტები არიან საზოგადოებისგან ძალიან გაუცხოებულები, მაგრამ გაუცხოება სულაც არ ნიშნავს, რომ ისინი ფსიქიკურად დაავადებულნი იყვნენ, თუმცა გარკვეულ მიზეზთა გამო ყველაზე სახიფათონი არიან.

თუ შევაჯამებთ ტერორიზმის შემსწავლელი სხვადასხვა მეცნიერების შეხედულებებს შეგვიძლია დავასკვნათ, რომ ტერორისტულ დაჯგუფებათა წევრების ყველაზე დამახასიათებელი ფსიქოლოგიური შტრიხები მდგომარეობს შემდეგში:

- ზედმეტი გამარტივება. ტერორისტები ხედავენ კომპლექსურ საკითხებს შავ-თეთრ ფერებში. მათ არ აინტერესებთ დებატები და ხშირად ცხოვრობენ „ფანტაზიის ომის“ პრინციპით, ჰგონიათ, რომ ადამიანები მათ მიზანს მხარს უჭერენ.

- იმედგაცრუება. ტერორისტები ფიქრობენ, რომ ცხოვრება უსამართლოა, მეტს იმსახურებენ, საზოგადოებამ კი მოატყუა ისინი. მათ არ სურთ დაელოდონ ან იღვანონ უკეთესისათვის და მიაჩნიათ, რომ რალაცის მისაღებად მორიდება არ არის საჭირო.

- რისკის განწევაზე ორიენტაცია. ბევრი ტერორისტი მოწყენილობის გამო სათავგადასავლო სიტუაციებს ეძებს ხოლმე.

• თვითმკვლელობა. ტერორისტები ამჟღავნებენ თავდაჯერებულობას, დოგმატიზმსა და შეუწყნარებლობას საწინააღმდეგო მოსაზრებების მიმართ.

• უტოპიზმი. ტერორისტებს აქვთ ერთი რწმენა – სამოთხე დედამიწაზე ახლოს ჰორიზონტს მიღმაა და ერთადერთი, რაც მას ელობება, არის არსებული ბინძური და მჩაგვრელი წესრიგი.

• საზოგადოებრივი იზოლაცია. ტერორისტები ძალიან მარტოსულები არიან. ზოგიერთისათვის ტერორისტული ქსელი შეიძლება ერთადერთი „ოჯახი“ იყოს.

• თვითრეალიზაციის საჭიროება. ტერორისტებს აერთიანებს საჭიროება – თავი მნიშვნელოვნად იგრძნონ.

• სისხლის გემო. შეპყრობილ ტერორისტებთან ინტერვიუებში, ნაცნობებისა და ნათესავების ჩვენებებში, თვითმხილველთა და ყოფილ მძევალთა განცხადებებში ხაზგასმულია კიდევ ერთი შემაშფოთებელი მახასიათებელი: ზოგი ტერორისტი საერთოდ არ განიცდის სინდისის ქენჯნას.

დამონმებული წყაროები და ლიტერატურა:

1. <http://www.larousse.fr/encyclopedie/divers/terrorisme/96706>
2. <https://en.oxforddictionaries.com/definition/terrorism>
3. Jenkins, Brian M. „International Terrorism: A New Mode of Conflict“. In David Carlton and Carolo Schaerf, eds., International Terrorism and World Security. London: Croom Helm, 1975.
4. John Dollard, Leonard Doob, Neal E Miller, and others; Frustration and Agression; New Haven, Yale University Press, 1939.
5. Crayton, John W. „Terrorism and the Psychology of the Self“. Pages 33-41 in Lawrence Zelic Freedman and Yonah Alexander, eds., Perspectives on Terrorism. Wilmington, Delaware: Scholarly Resources, 1983.
6. Knutson, Jeanne N., ed. Handbook of Political Psychology. San Francisco: Jossey-Bass, 1973.
7. A Report Prepared under an Interagency Agreement by the Federal Research Division, Library of Congress; „The Sociology and Psychology of Terrorism: Who Becomes a Terrorist and Why?“, 1999
8. Post, Jerrold M. „Terrorist Psycho-Logic: Terrorist Behavior as a Product of Psychological Forces“. Pages 25-40 in Walter Reich, ed.,

- Origins of Terrorism: Psychologies, Ideologies, Theologies, States of Mind. Cambridge, England: Cambridge University Press, 1990.
9. John Horgan; The Psychology of Terrorism; 2005
 10. Crenshaw, Martha. „The Psychology of Political Terrorism“. Pages 379-413 in Margaret Hermann, ed., Handbook of Political Psychology. San Francisco: Jossey-Bass, 1985.
 11. ქ. ჯიჯეიშვილი, მ. ყიფიანი, გ. ჩხიკვიშვილი; პოლიტიკური ფსიქოლოგია, თბილისი, 2011
 12. ამირგულაშვილი მ., პოლიტიკური ფილოსოფია, თბილისი, 2010.

Liza Amilakhvari

*Doctor of the Social Science, Georgian
Technical University*

Political – Psychological Dimension of Terrorism

Summary

Terrorism is one of the significant challenges of the new world order and due to its political-psychological characteristics, content and consequences is the most acute form of violence.

Definitions of terrorism are usually complex and controversial, and, because of the inherent ferocity and violence of terrorism, the term in its popular usage has developed an intense stigma. It was first coined in the 1790s to refer to the terror used during the French Revolution by the revolutionaries against their opponents.

Terrorism can be defined as the use, or threat of use, of violence by non-state groups to achieve political change, and in doing so, targeting non-combatant civilians as its immediate victims.

Various attempts have been made to distinguish among types of terrorist activities. It is vital to bear in mind, however, that there are many kinds of terrorist movements, and no single theory can cover them all. Not only are the aims, members, beliefs, and resources of groups engaged in terrorism extremely diverse, but so are the political contexts of their campaigns.

Determining what drives people to terrorism is no easy task. For one thing, terrorists aren't likely to volunteer as experimental subjects, and examining their activities from afar can lead to erroneous conclusions. What's more, one group's terrorist is another group's freedom fighter, as the millions of Arabs who support Palestinian suicide bombers will attest.

For years, psychologists examined terrorists' individual characteristics, mining for clues that could explain their willingness to engage in violence. While researchers now agree that most terrorists are not „pathological“ in any traditional sense, several important insights have been gleaned through interviews with some former terrorists.

Mental illness appears not to be a critical factor in explaining terrorist behavior. There is no „terrorist personality“, nor is there any accurate profile – psychologically or otherwise – of the terrorist. Histories of childhood abuse and trauma and themes of perceived injustice and humiliation often are prominent in terrorist biographies, but do not fully explain terrorism. Terrorist ideologies tend to provide a set of beliefs that justify and mandate certain violent behaviors. Those beliefs are regarded as absolute, and the behaviors are seen as serving a meaningful cause.